OBAVEZA SASTAVLJANJA KONSOLIDOVANIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Marija Nikodijević

Mozzart doo
Beograd, Srbija
marijanikod@yahoo.com

Apstrakt

Konsolidovani finansijski izveštaji nastaju kao rezultat procesa spajanja finansijskih izveštaja preduzeća pripadnika grupe u jedan finansijski izveštaj. Radi se o finansijskim izveštajima jedinstvene ekonomske celine koju čine matično preduzeće i njegova zavisna preduzeća. Obavezu njihovog sastavljanja imaju grupe preduzeća u kojima između članica postoje odnosi nadređenosti i podređenosti odnosno grupe u kojima postoji kontrola jednog preduzeća nad drugim. Kontrola postoji kada matično preduzeće poseduje, direktno ili indirektno, preko zavisnih preduzeća, više od polovine glasačkih prava u pravnom licu. Konsolidovani finansijski izveštaji sastavljaju se na osnovu bilansa preduzeća članica grupe. Da bi pojedinačni bilanci bili osnova za izradu konsolidovanog bilansa moraju biti formalno i materijalno uporedivi. Formalna i materijalna uporedivost pojedinačnih bilansa postiže se sprovođenjem odgovarajućih mera od strane matičnog preduzeća, pošto ono ima obavezu da sastavlja konsolidovani finansijski izveštaj. Takođe, prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja moraju se poštovati načela koja se primenjuju pri izradi pojedinačnih bilansa (načelo jasnosti, realizacije, uzročnosti, istinitosti, ekonomičnosti, i sl.), ali i načela koja važe samo za konsolidovani obračun, kao što su načelo fikcije pravne celine, načelo ekvivalencije, načelo stalnosti i načelo potpunosti.

Ključne reči: konsolidovani finansijski izveštaji, grupa, kontrola, formalna i materijalna uporedivost bilansa, načela izrade bilansa

THE OBLIGATION TO PREPARE CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS

Abstract

The consolidated financial statements are the result of merging financial statements of group members in single financial report. These are the financial statements of a single economic unit consisting of the parent company and its subsidiaries. The obligation to prepare them belongs to group of companies in which there are relations of dominance and subordination between members, in essence groups in which there is control of one company over another. Control exists when the parent owns, directly or indirectly through subsidiaries, more than half of the voting rights of an enterprise. The consolidated financial statements are based on the balances of the group member companies. Separate balances can be the basis for preparation of the consolidated balance if they are formally and materially comparable. Formal and material comparability of separate balances is achieved by the implementation of appropriate measures by the parent company, as it has an obligation to prepare the consolidated financial statements. Furthermore, during preparation of the consolidated financial statements must be used the principles applied in the preparation of separate balances (the principle of clarity, realization, causality, truthfulness, effectiveness, etc.) and

the principles which are valid only for the consolidated accounts, as the principle of legal entity fiction, the principle of equivalence, the principle of permanence and the principle of completeness.

Keywords: consolidated financial statements, group, control, formal and material comparability of balances, principles for balance preparation

JEL codes: M40

UVOD

Konsolidovani finansijski izveštaji, kao računovodstvena inovacija, javili su se kao rezultat promena u privrednom ambijentu u SAD krajem 19. veka. Tadašnje privredne okolnosti u SAD (brza industrijalizacija, dinamičan privredni razvoj, pojava holding kompanija i sl.) stvorile su potrebu za novom vrstom finansijskih izveštaja koji treba da pruže sliku o imovinskom, finansijskom i prinosnom položaju grupe preduzeća kao da se radi o jednom jedinstvenom ekonomskom entitetu.

U prvom delu rada obrađena je obaveza sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja. Ovaj deo rada posvećen je određivanju kada preduzeće, pored pojedinačnog bilansa, treba da sastavlja i konsolidovani bilans. S tim u vezi obradićemo i utvrđivanje kruga konsolidovanja odnosno koja preduzeća pored matičnog pripadaju grupi za koju se sastavlja konsolidovani bilans. U drugom delu rada biće reči o osnovama i pretpostavkama za izradu konsolidovanog obračuna, formalnoj i materijalnoj uporedivosti pojedinačnih bilansa na osnovu kojih se sastavljaju konsolidovani bilansi, kao i o načelima koja se moraju poštovati prilikom njihove izrade.

POJAM I ZNAČAJ KONSOLIDOVANIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

U računovodstvenoj teoriji i praksi često se sreće pojam konsolidacija finansijskih izveštaja. Konsolidacija je proces prilagođavanja i kombinovanja finansijskih informacija iz pojedinačnog finansijskog izveštaja matičnog preduzeća i njegovih zavisnih preduzeća kako bi se sastavili konsolidovani finansijski izveštaji koji predstavljaju finansijske informacije za grupu kao jedinstvenu ekonomsku celinu. [5, str. 96]. Prvi primeri konsolidovanja finansijskih izveštaja zabeleženi su u SAD krajem 19. veka.¹ Ova računovodstvena inovacija javila se kao rezultat tadašnjih privrednih okolnosti u SAD (naglašena industrijalizacija i privredni razvoj, brojna povezivanja preduzeća, pojava holding kompanija i sl.).

¹ Postoje navodi da su prvi konsolidovani izveštaji bili pripremljeni za American Cotton Oil Trust 1886. godine. Ipak, većina autora smatra da su prve godišnje obračune u konsolidovanoj formi sastavili National Lead Co. (1892) i General Electric (1893). Trend izrade i publikovanja je praktično uspostavila United States Steel Corporation, tadašnja "konsolidacija konsolidacija" koja od osnivanja 1901. godine publikuje konsolidovane bilanse.

Konsolidovani finansijski izveštaji treba da pruže što verniji uvid u imovinski, finansijski i prinosni položaj grupe, kao da se radi o pravno jedinstvenom preduzeću. Drugim rečima, glavni cilj konsolidovanih izveštaja je da obezbede sliku o grupi preduzeća kao da je to jedna jedinstvena kompanija. Da bi se to postiglo treba eliminisati interna učešća, interna potraživanja i obaveze, interne prihode i rashode i interne rezultate. Drugim rečima, u konsolidovanom obračunu iskazuju se samo iznosi iz odnosa sa trećim licima koja nisu uključena u krug konsolidovanja.

Potreba za izradom i konsolidovanog obračuna, pored pojedinačnih obračuna preduzeća članica grupe, proizilazi iz činjenice da pojedinačni obračuni imaju nižu iskaznu moć od godišnjih obračuna preduzeća koja su ekonomski samostalna. Ovo je posledica okolnosti što matično preduzeće ima moć da utiče na finansijski i prinosni položaj preduzeća koja su mu podređena čime se iskazna moć njihovih godišnjih obračuna narušava. Stoga se pojedinačni obračuni zavisnih preduzeća ne mogu smatrati pouzdanim izvorom informacija i javlja se potreba za konsolidovanim obračunom za grupu kao celinu.

Samo udruženi pojedinačni obračuni preduzeća pripadnika grupe i konsolidovani obračun predstavljaju pouzdan i potpun izvor informacija. Treba napomenuti da konsolidovani bilans ne zamenjuje bilanse pojedinačnih preduzeća, već se oni međusobno dopunjuju i paralelno koriste kako bi zadovoljili informacione potrebe brojnih korisnika. Stoga interni i eksterni adresati konsolidovanog obračuna (investitori, berza, poverioci, dobavljači, kupci, država, zaposleni, menadžment i ostala javnost) imaju na raspolaganju dva izvora informacija – bilanse pojedinačnih preduzeća i bilanse grupe kao celine, odnosno konsolidovane finansijske izveštaje.

ODREĐIVANJE KRUGA KONSOLIDOVANJA

Pri konsolidaciji finansijskih izveštaja polazi se od pretpostavke da se grupa preduzeća može tretirati kao jedinstveni računovodstveni entitet. Radi se o procesu spajanja finansijskih izveštaja preduzeća pripadnika grupacije u jedan finansijski izveštaj. Grupacije preduzeća nastaju međusobnim povezivanjem pravno samostalnih preduzeća, pri čemu svako od povezanih preduzeća zadržava svoju pravnu samostalnost. Formirana grupa nije prost zbir pravno samostalnih preduzeća, već ekonomska celina koju treba posmatrati kao jedinstveni subjekt. U zavisnosti od međusobnih odnosa između članica grupe, razlikuju se grupe sa odnosima ravnopravnosti između članica i grupe sa odnosima nadređenosti i podređenosti.

Kod grupa sa odnosima ravnopravnosti između članova osnov nastanka grupe je obično međusobni sporazum. Dva ili više pravno samostalnih preduzeća se na osnovu ugovora stavljaju pod jedinstvenu upravu izabranu od strane preduzeća pripadnika grupe radi ostvarenja zajedničkih interesa i ciljeva. Pri tome, ova preduzeća pored pravne, zadržavaju i visok stepen ekonomske samostalnosti odnosno njihova ekonomska samostalnost biće umanjena samo onoliko koliko su ona to prihvatila sporazumom. Grupe sa odnosima ravnopravnosti između članova karakteriše odsustvo kontrole i one mogu da sastavljaju konsolidovani obračun za sopstvene potrebe, ali nemaju obavezu da ga objavljuju.

Grupe sa odnosima nadređenosti i podređenosti između članica predstavljaju ekonomske celine koje obuhvataju jedno matično odnosno nadređeno preduzeće i makar jedno zavisno tj. podređeno preduzeće. Pored pravne samostalnosti, matično preduzeće zadržava i svoju ekonomsku samostalnost. Sa druge strane, zavisno preduzeće zadržava pravnu samostalnost, ali je ekonomski zavisno od matičnog preduzeća. Na čelu grupa sa odnosima nadređenosti i podređenosti je jedinstvena uprava koju vrši matično preduzeće. Ove grupe najčešće nastaju povezivanjem putem kapitala odnosno ulaganjem kapitala od strane jednog u druga preduzeća kako bi se time ostvario uticaj na njihovu poslovnu i finansijsku politiku, a radi unapređenja sopstvenog poslovanja.

Prema MRS 27 – Konsolidovani i pojedinačni finansijski izveštaji grupu čine matični entitet i zavisni entiteti. Grupa shvaćena na ovaj način predstavlja grupu u užem smislu. Međutim, MRS 28 - Investicije u pridružene entitete i MRS 31 - Učešća u zajedničkim poduhvatima proširuju shvatanje grupe kao ekonomske celine. Grupa shvaćena u širem smislu pored matičnog i zavisnih entiteta, obuhvata i zajednička i pridružena preduzeća. Zajednička preduzeća su preduzeća koja se nalaze pod zajedničkom upravom nekog od preduzeća koje pripada grupi (matičnog ili zavisnog) i nekog od preduzeća koje nije član grupe odnosno koje je ekonomski i pravno samostalno. Pridružena preduzeća su preduzeća u kome matično preduzeće poseduje učešće u glasačkim pravima u visini od 20% do 50% odnosno na koja matično preduzeće vrši značajan uticaj. Međunarodnim računovodstvenim standardima je propisano da se zavisni entiteti konsoliduju metodom potpunog konsolidovanja. Učešća u kapitalu pridruženih pravnih lica u konsolidovanim finansijskim izveštajima se procenjuju primenom metode učešća, dok se zajednički kontrolisana pravna lica konsoliduju metodom proporcionalne konsolidacije ili metodom učešća. [3, str. 25]

Prema MRS 27 i Sedmoj direktivi Evropske unije obavezu sastavljanja konsolidovanog obračuna imaju grupe preduzeća sa odnosima nadređenosti i podređenosti između članica odnosno grupe u kojima postoji kontrola jednog preduzeća nad drugim. Kontrola postoji kada matično preduzeće poseduje, direktno ili indirektno, preko zavisnih preduzeća, više od polovine glasačkih prava u pravnom licu. Matično preduzeće najčešće stiče većinsko glasačko pravo ulaganjem kapitala. Međutim, većinsko učešće u kapitalu drugog pravnog lica ne mora da znači uvek i mogućnost ostvarivanja kontrole nad finansijskim i poslovnim politikama tog pravnog lica. Na primer, posedovanje preferencijalnih akcija ne daje pravo glasa i tada je učešće u glasačkom pravu niže od učešća u kapitalu.

Pri utvrđivanju većinskog glasačkog prava MRS 27 nalaže uključivanje i potencijalnih glasačkih prava, kao što su varanti, opcije, konvertibilne preferencijalne akcije, konvertibilne obveznice itd. Uslov za obuhvatanje i potencijalnih glasačkih prava prilikom utvrđivanja glasačkog prava je mogućnost i izvesnost njihovog iskorišćenja. Iskorišćenje ili konvertovanje ovih finansijskih instrumenata može pravnom licu dati glasačko pravo pa samim tim i omogućiti kontrolu nad finansijskim i poslovnim politikama drugog pravnog lica.

Kontrola takođe postoji kada matični entitet poseduje pola ili manje glasačkih prava entiteta, ali ima:

- moć nad više od polovine glasačkih prava putem sporazuma sa ostalim investitorima;
- moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama entiteta na osnovu statuta ili sporazuma;
- moć imenovanja ili opoziva većine članova upravnog odbora ili ekvivalentnog upravljačkog tela, a kontrola nad entitetom je u rukama tog odbora ili tela, ili
- moć većinskog glasanja na sastancima upravnog odbora ili ekvivalentnog upravljačkog tela, a kontrola nad entitetom je u rukama tog odbora ili tela. [2, paragraf 13].

Na primer, preduzeće X poseduje 80%, a preduzeće Y 20% udela u kapitalu preduzeća A. Ugovorom je utvrđeno da preduzeće Y ima 51% glasačkih prava, a preduzeće X 49%. Prema MRS 27, kontrola postoji kada matični entitet poseduje više od polovine glasačkih prava u pravnom licu što je i odlučujući kriterijum za identifikaciju matičnog preduzeća. Kako preduzeće Y ima većinsko pravo glasa i poseduje kontrolu, ono je matično preduzeće koje ima obavezu sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Međutim, pretpostavka o kontroli matičnog preduzeća nad nekim pravnim licem kada matično preduzeće poseduje većinsko pravo glasa je osporiva. Radi se o okolnostima kada matično preduzeće može jasno dokazati da vlasništvo nad više od polovine glasačkih prava u pravnom licu ne podrazumeva istovremeno i kontrolu. Sem toga, matično preduzeće može da izgubi kontrolu nad zavisnim entitetom i time da izgubi moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama entiteta u koje je izvršilo ulaganje radi ostvarivanja koristi od njegovog poslovanja. Do gubitka kontrole može doći sa ili bez promene vlasništva. Gubitak kontrole može nastati u slučaju kada zavisni entitet postane predmet kontrole vlade, suda, administrativnog ili regulatornog tela, kao i na osnovu ugovorenog sporazuma.

Postoje i okolnosti kada i pored toga što matično preduzeće poseduje većinsko pravo glasa u nekom preduzeću ne treba da uključi to preduzeće u konsolidovanje. Zavisna preduzeća se ne uključuju u krug konsolidovanja kada su stečena radi prodaje u bliskoj budućnosti odnosno u roku kraćem od godinu dana. Pri tome se namera buduće prodaje mora dokazati aktivnim traženjem kupca. U ovakvim zavisnim preduzećima matično preduzeće ima privremenu kontrolu pa takva zavisna preduzeća ne smatra članom grupe i ne uključuje u krug konsolidovanja.

U MRS 27 obaveza sačinjavanja konsolidovanog bilansa definisana je na sledeći način: Matični entitet, osim matičnog entiteta opisanog u paragrafu 10, prezentuje konsolidovane finansijske izveštaje u kojima konsoliduje svoje investicije u zavisne entitete, u skladu sa ovim standardom. [2, paragraf 9] Po paragrafu 10 MRS 27 matični entitet ne mora da sastavlja konsolidovane finansijske izveštaje ako i samo ako:

- a) je i sam matični entitet zavisni entitet koji je u potpunosti ili delimično u vlasništvu nekog drugog entiteta, i ako su njegovi ostali vlasnici, uključujući i one koji inače nemaju pravo glasa informisani o, i ne protive se, tome da matični entitet ne sastavlja konsolidovane finansijske izveštaje;

- b) se dužničkim ili instrumentima kapitala matičnog entiteta ne trguje na javnom tržištu (na domaćoj ili stranoj berzi ili na slobodnim berzanskim tržištima, uključujući lokalna i regionalna tržišta);
- c) matični entitet nije podneo, niti je u procesu podnošenja svojih finansijskih izveštaja Komisiji za hartije od vrednosti ili drugom regulatornom telu radi izdavanja bilo koje vrste instrumenata na javnom tržištu; i
- d) krajnji matični entitet ili neki od matičnih entiteta u lancu konsolidovanja sastavlja konsolidovane finansijske izveštaje dostupne za javnu upotrebu, u saglasnosti sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja." [2, paragraf 10].

Možemo zaključiti da je veoma bitno precizno definisanje obaveze i kruga konsolidovanja. Međunarodni računovodstveni standardi i Sedma direktiva EU obavezu sastavljanja konsolidovanog obračuna utvrđuju polazeći od postojanja većinskog prava glasa i podređenosti jedinstvenoj upravi. Treba istaći da zbog značaja koji konsolidovani obračun ima kao izvor informacija u svim zemljama je obavezno njegovo objavljivanje i revizija.

PREDUSLOVI I PRETPOSTAVKE SASTAVLJANJA KONSOLIDOVANOG OBRAČUNA

Slično pojedinačnim obračunima, konsolidovani obračun obuhvata: konsolidovani bilans stanja, konsolidovani bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima grupe, izveštaj o promenama kapitala i napomene uz finansijske izveštaje. Osnovu za sastavljanje konsolidovanih bilansa stanja i bilansa uspeha čine bilansi stanja i bilansi uspeha preduzeća koja pripadaju grupi, dok osnovu za sastavljanje ostalih delova godišnjeg izveštaja grupe čine konsolidovani bilans stanja i konsolidovani bilans uspeha. Da bi pojedinačni bilansi bili osnova za sastavljanje konsolidovanog bilansa moraju biti formalno i materijalno uporedivi. Uporedivost pojedinačnih bilansa preduzeća grupe postiže se sprovođenjem odgovarajućih mera od strane matičnog preduzeća, pošto ono ima obavezu da sastavljanja konsolidovani bilans. Prema dejstvu, mere koje sprovodi matično preduzeće se, mada samo uslovno, mogu podeliti na: (1) mere za postizanje formalne i (2) mere za postizanje materijalne uporedivosti pojedinačnih bilansa.

Formalna uporedivost pojedinačnih bilansa obezbeđuje se korišćenjem:

1. jedinstvenih bilansnih šema,
2. jedinstvenih kontnih okvira,
3. jedinstvenih naloga za knjiženje i
4. istim obuhvatanjem i iskazivanjem internih odnosa.

Korišćenje jedinstvene bilansne šeme predstavlja zapravo osnovnu pretpostavku, dok su ostale navedene pretpostavke iz nje izvedene. Problemi koji se javljaju u realizaciji uslova primene jedinstvene bilansne šeme odnose se na:

1. različitu sadržinu aktive zbog različitih delatnosti preduzeća članica, kao što su proizvodnja, trgovina, bankarstvo, osiguranje i sl., što utiče na bilansiranje zaliha, različitost i grupisanje sredstava itd.,

2. različitu sadržinu pasive zbog različitih pravnih formi, tako je neko preduzeće akcionarsko društvo, neko je društvo sa ograničenom odgovornošću i sl. što se odražava na bilansiranje kapitala, i
3. različite osnove nastanka poslovnih prihoda i rashoda.

Sem toga, bilansne šeme preduzeća članica u pogledu dubine rasčlanjavanja pozicija mogu biti različite u zavisnosti od veličine preduzeća pa se može desiti da jedno preduzeće ima skraćenu, a drugo potpuno razvijenu bilansnu šemu.

Primena jedinstvenih bilansnih šema podrazumeva korišćenje i istih kontnih okvira i naloga za knjiženje. Neophodno je i da se interne transakcije između preduzeća koja pripadaju grupi obuhvataju i iskazuju u bilansima na isti način. U našoj zemlji propisana je obaveza korišćenja istih bilansnih šema i kontnih okvira za sva preduzeća, dok se pravilnicima o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru obezbeđuje istovetnost naloga za knjiženje i iskazivanja internih odnosa.

Materijalna uporedivost bilansa postiže se korišćenjem:

- jedinstvenog bilansnog roka,
- jedinstvene novčane jedinice,
- jedinstvenih pravila za procenjivanje bilansnih pozicija,
- stalnog kruga konsolidovanja i primenjenih metoda konsolidovanja.

Jedinstvenost bilansnog roka podrazumeva da se konsolidovanje vrši na osnovu bilansa matičnog preduzeća i njegovih zavisnih preduzeća koji su sastavljeni na isti dan. Dan izveštavanja (dan bilansa) za konsolidovani bilans je obično dan izveštavanja matičnog preduzeća. U Srbiji sva pravna lica sastavljaju svoje bilanse na dan 31.12. tako da sva preduzeća grupe imaju isti dan bilansa. Međutim, to nije slučaj svugde u svetu jer u nekim zemljama nije propisan jedinstven dan bilansa. Na primer, preduzećima koja obavljaju delatnost sa izrazito sezonskim karakterom dopušta se odstupanje od jedinstvenog bilansnog roka i da kraj obračunskog perioda bude kraj sezone. Ako je takvo preduzeće deo grupe tada se problem različitog dana izveštavanja rešava izradom međubilansa. Međutim, izradu međuobračuna prate izvesni problemi kao što su nedostatak pouzdanosti jer ovi izveštaji nisu usvojeni na skupštini i nisu revidirani. Ukoliko je odstupanje u bilansnom roku manje od 3 meseca kao rešenje se predlaže samo navođenje značajnih poslovnih promena i događaja koji su se desili između dana bilansa zavisnog i matičnog preduzeća.

Kao osnova za izradu konsolidovanog bilansa mogu se javiti bilansi iskazani u različitim valutama. U tom slučaju merodavan je MRS 21 - Efekti promena deviznih kurseva. Prevođenje različitih valuta bilansa obično na valutu zemlje u kojoj sedište ima matično preduzeće vrši se primenom odgovarajućih kurseva valuta. Kako postoje više različitih kurseva koji se mogu primeniti, matično preduzeće mora da propiše pravila za izbor kursa koji će se koristiti. Izbor obično zavisi od stabilnosti monetarne jedinice zemlje čija se valuta prevodi. Pri tome se pravi razlika između prevođenja finansijskih izveštaja u valutu za prezentaciju ako je privreda u kojoj posluje subjekt hiperinflatorna i ako nije hiperinflatorna. U slučaju nehiperinflatorne privrede, sredstva i obaveze iskazane u bilansu stanja prevode se po zaključnom kursu, važećem na dan tog bilansa. Prihodi i rashodi iskazani u bilansu uspeha prevode se po kursu važećim na dan transakcije. Iz praktičnih razloga može se koristiti i prosečan kurs za dati period. Međutim, ako kurs značajno fluktuirao, nije prikladno koristiti prosečan kurs za period. Sem toga, utvrđene kursne razlike

tretiraju se kao komponenta kapitala. U slučaju postojanja manjinskih akcionara, deo akumuliranih kursnih razlika se pripisuje visini učešća manjinskih akcionara u kapitalu. U slučaju hiperinflatorne privrede za prevođenje finansijskih izveštaja u valutu za prezentaciju merodavan je MRS 29 – Finansijsko izveštavanje u hiperinflatornim privredama.

Pri sastavljanju bilansa sva preduzeća su u obavezi da poštuju propise, načela i računovodstvene standarde. Stoga ne bi trebalo da postoje razlike u sadržini i načinu utvrđivanja pojedinih bilansnih pozicija. Međutim, razlike se javljaju jer normativa daje slobodu izbora u pogledu priznavanja i procenjivanja bilansnih pozicija. Ukoliko preduzeća članice grupe izaberu različita pravila, njihovi bilanci neće biti materijalno uporedivi. Na primer, ako dva preduzeća nabave u istom period istu mašinu, a pri tom koriste različite metode amortizacije, neotpisana vrednosti mašine iskazana u njihovim bilansima biće različita. Takođe, moguće je da pojedina preduzeća koja ulaze u krug konsolidovanja imaju usvojene različite politike iskazivanja efekta kursnih razlika i valutne klauzule.

Radi sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja sva preduzeća koja ulaze u krug konsolidovanja treba da primenjuju iste računovodstvene politike, metode i rešenja. Iz ovog razloga matično preduzeće zahvaljujući svom nadređenom položaju u odnosu na zavisna preduzeća mora utvrditi jedinstvena pravila za priznavanje i procenjivanje bilansnih pozicija u svim preduzećima grupe. Na nivou grupe mora postojati jednoobrazna računovodstvena politika koju donosi matično preduzeće i koja se primenjuje u svim preduzećima koja pripadaju grupi. Po pravilu, matično preduzeće propisuje ona pravila koje ono primenjuje u izradi svog pojedinačnog bilansa. Sedma direktiva EU propisuje da ukoliko se pojedinačni bilans nekog od preduzeća grupe sastavlja po drugačijim pravilima, mora se izvršiti ponovno procenjivanje i vrednovanje tako da podaci budu u skladu sa jedinstvenim pravilima i računovodstvenom politikom prihvaćenom za konsolidovani bilans.

Radi ostvarivanja uporedivosti konsolidovanih finansijskih izveštaja mora postojati stalnost kruga konsolidovanja i primenjenih metoda konsolidovanja. Stalnost kruga konsolidovanja utvrđuje se odlukom o tome koja preduzeća ulaze u konsolidovanje. Stalnost kruga konsolidovanja može se narušiti samo iz ozbiljnijih razloga, na primer ako se promeni sastav grupe prodajom ili kupovinom nekog zavisnog preduzeća. Sem stalnosti kruga konsolidovanja, neophodna je i stalnost primenjenih metoda konsolidovanja odnosno svih postupaka koji se primenjuju pri izradi konsolidovanog bilansa. Nije dopušteno menjati metode konsolidovanja, ali se dopušta promena parametara na kojima se metode zasnivaju.

NAČELA SASTAVLJANJA KONSOLIDOVANOG OBRAČUNA

Pri sastavljanju finansijskih izveštaja moraju se poštovati izvesna računovodstvena pravila. Sa aspekta grupe konsolidovani obračun ima karakter pojedinačnog bilansa i stoga načela koja se primenjuju pri izradi pojedinačnih bilansa važe i pri sastavljanju konsolidovanog bilansa grupe. Radi se o skupu pravila na osnovu kojih dobijamo bilanse koji su razumljivi, pouzdani, uporedivi i koji sadrže sve važne informacije neophodne za poslovno odlučivanje. Tako se načelo jasnosti, načelo realizacije,

načelo impariteta, načelo uzročnosti, načelo istinitosti, načelo ekonomičnosti, načelo važnosti i sl. primenjuju na konsolidovani kao i na pojedinačni obračun. Ova pravila podjednako važe i za pojedinačne i za konsolidovane bilanse jer je cilj bilansa isti.

Međutim, postoje i izvesna pravila koja važe samo za konsolidovani obračun. U stručnoj literaturi iz ove oblasti, kao i u relevantnoj zakonskoj i profesionalnoj regulativi ne postoji opšta saglasnost o tome koja su to načela konsolidovanja. Na primer, Sedma direktiva EU navodi kao principe konsolidovanja: princip potpunosti (član 22), stalnosti (član 25), fikcije pravne celine (član 26), jedinstvenog bilansnog dana (član 27) i jedinstvenog vrednovanja (član 29). Može se primetiti da svi autori i merodavni propisi ističu načelo fikcije pravne celine, načelo stalnosti, načelo potpunosti konsolidovanog obračuna kao načela koja su od odlučujuće važnosti za ispunjenje informativne funkcije konsolidovanog obračuna. [10, str. 16].

Načelo fikcije pravne celine sreće se u literaturi i pod nazivom načelo ekonomskog jedinstva. Načelo fikcije pravne celine predstavlja jedino načelo koje se primenjuje samo pri sastavljanju konsolidovanih bilansa. Ovo načelo neposredno proizilazi iz zahteva da konsolidovani obračun treba da prikaže imovinski, finansijski i prinosni položaj grupe kao da se radi o jedinstvenom preduzeću. Suština principa fikcije pravne celine je da se pri izradi bilansa grupe zanemari pravna samostalnost preduzeća koja pripadaju grupi, već da ona imaju tretman kao delovi jednog preduzeća. Bilans treba sastaviti tako kao da je grupa i u pravnom i u ekonomskom smislu jedinstveno preduzeće. Ovaj princip se sprovodi preduzimanjem mera konsolidovanja kojima se iz zbirnog bilansa eliminišu interna učešća, interna potraživanja i obaveze, interni prihodi i rashodi i interni rezultati. Svi iznosi i salda koji su posledica međukompanijskih transakcija između pravnih lica u sastavu konsolidovanja tretiraju se kao transakcije u okviru jednog pravnog lica i eliminišu iz konsolidovanog obračuna. [3, str. 26]. U konsolidovanim bilansima iskazuju se samo iznosi iz odnosa sa trećim licima koja nisu uključena u krug konsolidovanja.

Načelo ekvivalencije nalaže postizanje što višeg stepena analogije kada se radi o metodama koje se koriste pri izradi bilansa pojedinačnih preduzeća i konsolidovanog bilansa. Drugim rečima, kako se radi u pojedinačnom bilansu tako treba raditi i u konsolidovanom. Međutim, može se javiti problem kako u bilansu grupe evidentirati transakcije koje mogu nastati, a koje ne bi ni postojale da je grupa pravno jedinstveno preduzeće. U ovim slučajevima načelo ekvivalencije zahteva oslanjanje na analogiju kako bi se postigla što je moguće šira ekvivalencija između bilansa pojedinačnih preduzeća i bilansa grupe.

Pri izradi konsolidovanih bilansa načela potpunosti i stalnosti imaju nešto drugačiju sadržinu nego što je pri sastavljanju bilansa pojedinačnih preduzeća. Kod pojedinačnih bilansa načelo potpunosti se obezbeđuje obuhvatanjem u bilansu stanja sve imovine i obaveza preduzeća, i u bilansu uspeha svih prihoda i rashoda koji se odnose na dati obračunski period. Kod izrade konsolidovanog bilansa načelo potpunosti ima izmenjenu sadržinu u smislu da se postiže uključivanjem u krug konsolidovanja odnosno u bilans grupe svih preduzeća koja pripadaju grupi kao ekonomskoj celini.

Primarni cilj načela stalnosti je formalna i materijalna uporedivost bilansa u sukcesivnim obračunskim periodima. Što se tiče pojedinačnih bilansa, to se postiže korišćenjem istog načina za raščlanjavanje, prezentiranje i procenjivanje pojedinih

bilansnih pozicija. Kod konsolidovanih bilansa načelo stalnosti podrazumeva kontinuitet u pogledu kruga i primenjenih metoda konsolidovanja. Na taj način se obezbeđuje vremenska uporedivost konsolidovanih obračuna odnosno stiče uvid u dinamiku konsolidovanih podataka u odgovarajućem periodu.

ZAKLJUČAK

Pre više od jednog veka usled promena u privrednom ambijentu javila se potreba da se obezbede informacije o finansijskom, imovinskom i prinosnom položaju grupe preduzeća kao celine. Kao rezultat ove potrebe nastali su konsolidovani finansijski izveštaji. Radi se o finansijskim izveštajima grupe koji su prezentovani kao da se radi o jedinstvenom ekonomskom subjektu, a radi zadovoljenja informacionih zahteva brojnih internih i eksternih korisnika.

Suština ovih izveštaja je eliminisanje internih učešća, internih potraživanja i obaveza, internih prihoda i rashoda i internih rezultata odnosno svih bilansnih pozicija koje su posledica međusobnih ekonomskih odnosa između udruženih članica. Sve iznose i salda koji proizilaze iz internih transakcija između članica grupe treba isključiti iz konsolidovanog obračuna. Drugim rečima, u konsolidovanim bilansima priznaju se samo iznosi i salda iz odnosa sa trećim licima koja ne ulaze u krug konsolidovanja.

Obaveza sastavljanja konsolidovanog obračuna vezuje se za grupe sa odnosima nadređenosti i podređenosti između članica odnosno grupe koje obuhvataju jedno matično odnosno nadređeno preduzeće i makar jedno zavisno, tj. podređeno preduzeće. U ovim grupama matično preduzeće ima kontrolu nad drugim preduzećem odnosno poseduje, direktno ili indirektno, preko zavisnih preduzeća, više od polovine glasačkih prava u pravnom licu. Na taj način, matično preduzeće je u mogućnosti da utiče na poslovnu i finansijsku politiku zavisnih preduzeća, a radi unapređenja sopstvenog poslovanja i realizacije sopstvenih interesa.

Pošto matično preduzeće ima obavezu da sastavlja konsolidovani finansijski izveštaj, ono treba i da, primenom odgovarajućih mera, obezbedi formalnu i materijalnu uporedivost pojedinačnih bilansa koji služe kao osnova za izradu konsolidovanih bilansa. Sem toga, pri izradi konsolidovanog obračuna moraju se uvažavati kako načela urednog bilansiranja koja važe za pojedinačne obračune, tako i načela koja važe samo za konsolidovani obračun kao što su: načelo fikcije pravne celine, načelo ekvivalencije, načelo potpunosti i načelo stalnosti.

BIBLIOGRAFIJA

1. Gray, S. & Needles, B. (2002) *Finansijsko računovodstvo – Ulaganja u okviru grupe, konsolidovani finansijski izveštaji i računovodstveno obuhvatanje efekata promene kursa stranih valuta*, Sarajevo.
2. Međunarodni računovodstveni standard 27 - Konsolidovani i pojedinačni finansijski izveštaji, izvor: <http://mfp.gov.rs>
3. Negovanović, M. (2013): *Konsolidovani finansijski izveštaji*, Privredni savetnik br. 7, Beograd
4. Ranković, J. (1994): *Konsolidovanje godišnjeg zaključka*, Beograd: Ekonomski fakultet.

5. Rathore, S. (2009): *International accounting* (2nd ed.), New Delhi: PHI Learning Private Limited.
6. Slović, D. (2003): *Dinamička analiza bilansa*, Beograd: Fineks.
7. Walker, R. (2006): *Consolidated statements: A history and analysis*, Sydney: University Press.
8. http://womlib.ru/book/Accounting_Theory_And_Conceptual_Frameworks.pdf
9. http://www.ekof.bg.ac.rs/analiza_konsolidovanog_obracuna.doc
10. http://www.ekof.bg.ac.rs/Konsolidovani_obracun-ciljevi_premise_i_pravila_sastavljanja.doc

RESUME

Consolidated financial statements, as an accounting innovation, have emerged as a result of changes in the economic environment in the United States in the late 19th century. Then, economic conditions in the United States (rapid industrialization, dynamic economic development, forming of holding companies, etc.) has created the need for new kind of financial statements that should provide information about finance, assets and profits of the group as it would be a single company. As a result of this need, consolidated financial statements arose. Consolidated financial statements are financial statements of a group presented as a single economic entity in order to meet the information requirements of numerous internal and external users.

The essence of consolidated financial statements is to eliminate internal participations, internal receivables and liabilities, internal incomes and expenses and internal results, in essence to balance all items which are the result of mutual economic relations between group members. All amounts arising from internal transactions between group members should be excluded from the consolidated accounts. In other words, in the consolidated balance only recognizes the amounts from transactions with third parties that are not included in the scope of consolidation.

This paper deals with the obligation to prepare consolidated financial statements. The paper is devoted to determining when the company, along with individual balance, needs to prepare a consolidated balance. In this regard, we will process and determine the scope of consolidation, in essence which enterprises in addition to the parent company belong to the group for which the consolidated balance should be prepared. The paper examines the basis and assumptions for the preparation of the consolidated accounts, the formal and material comparability of separate balances, which are bases for preparation the consolidated balances, as well as the accounting principles to be followed during preparation.

Obligation to prepare consolidated accounts is linked to the group with the relations of dominance and subordination between members. A group includes the parent company and at least one dependent, i.e. a subordinate company. At these groups, the parent company has control over another company that owns, directly or indirectly through subsidiaries, more than half of the voting rights of an enterprise. Therefore, the parent company is able to govern the operating and financial policies

of subsidiaries in order to obtain benefits from their activities and to improve its own operations.

Since the parent company is required to prepare consolidated financial statements, it should also, using appropriate measures, ensure the formal and material comparability of separate balances, which are the basis for the preparation of consolidated financial statement. In addition, during the preparation of consolidated accounts, proper accounting principles must be applied for separate accounts, and also the principles which are applied only for consolidated accounts as well as the principle of legal entity fiction, the principle of equivalence, the principle of permanence and the principle of completeness.